

Η ιστορία του ναού

Ο μητροπολιτικός ναός του αγίου Αθανασίου βρίσκεται εντός του φρουρίου (Καλέ) του Διδυμοτείχου. Κτίσθηκε στη θέση παλαιότερου ναού¹, νοτιότερα από τα ερείπια βυζαντινού κτίσματος του 14ου αι., στο οποίο υπάρχουν υπολείμματα τοιχογραφιών και το οποίο επικοινωνούσε με τη θεωρούμενη, κατά την παράδοση, φυλακή του Καρόλου ΙΒ΄ της Σουηδίας².

Στον κώδικα Β΄ της Ιεράς Μητροπόλεως Διδυμοτείχου, στη σ. 11, αναγράφεται:

«Ἐν ἔτει σωτηρίῳ αωλδ (1834) κατὰ τῆ β΄ Μαΐου, ἐν ἣ ἡμέρᾳ ἐπιτελεῖται καί ἡ τοῦ ἀγίου ἕξοχος μνήμη δι' ἐπινεύσεως ὑψηλοῦ καί βασιλικοῦ θεσμοῦ ἀνηγέρθη ἐκ βάρθρων ὁ Πάνσεπτος Θεῖος καί ἱερός ναός τῆς ἀγιοτάτης ταύτης μητροπόλεως Διδυμοτείχου, τιμώμενος ἐπ' ὄνοματι τοῦ ἐν Ἁγίοις πατρός ἡμῶν Ἁθανασίου τοῦ Μεγάλου, ὅστις παλαιάτατον ἦν πρότερον ἐρείπιον· διότι ἀκριβῶς ἐρευνήσαντες ἐν τῷ χρόνῳ τῆς οἰκοδομῆς, ἀδύνατον ὑπῆρξεν οὐδ' ἔχνος εὑρεῖν ἐποχῆς τῆς ἀρχῆς καί πρώτης οἰκοδομῆς τοῦ Θείου καί ἱεροῦ τοῦτου οἰκοδομήματος. Ἀνηγέρθη ἀρχιερατεύοντος τοῦ Πανιερωτάτου καί Σεβασμιωτάτου ἡμῶν αὐθέντου

1. Αρχ. Ν. Βαφείδης, «Αἱ ἐκκλησίαι Διδυμοτείχου», *Θρακικά* 13 (1940), σ. 228-241.

2. Χ. Μπακιρτζής – Δ. Τριαντάφυλλος, *Θράκη*, Αθήνα: εκδ. ΕΤΒΑ – ΕΟΤ – ΕΟΜΜΕΧ, 1989, σ. 72

καί δεσπότου ἁγίου Διδυμοτείου κυρίου κυρίου Καλλινίκου τοῦ Κρητός. Ἐπιστάσια μὲν καί προτροπῆ τῆς Πανεριότητός του ἐν θερμῷ δέ ζήλω καί προθύμῳ συνδρομῇ τῶν ὑποφαινομένων κληρικῶν, τιμιωτάτων προκρίτων, προσεστώτων καί λοιπῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν τῶν κατοίκων τῆς πολιτείας ταύτης. Πατριαρχεύοντος τοῦ Παναγιωτάτου καί Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Κωνσταντίνου. Ὅθεν καί πρὸς αἰώνιον τῶν μεταγενεστέρων ἀνάμνησιν κατεστρώθη τό παρόν ἐν τῷδε τῷ Ἱερῷ κώδικι τῆς Ἱερᾶς Ἐκκλησίας. Ὁ δέ Παντεπόπτης καί ἐν τρισὶ προσώποις ὑμνούμενος Θεός καταγράψαι τὰ ὀνόματα τῶν συνδραμόντων ἐν βίβλῳ ζωῆς. Ἀμήν! Ἀμήν! Ἀμήν!».

Αναφέρονται επίσης οι ιαμβικοί δωδεκασύλλαβοι στίχοι που συντάχθηκαν για την ανέγερση του ναού:

«Νεῶν ὄρων θεῖον τ' ἄγλαόν ξένε
Μέγιστ' ἐν ἁγίοισιν Ἄθανασίου
Ἐρείπιον πρὶν ἐκ παλαιγενῶν γόνων
Προῖστασίη δ' εὐκλεοῦς Ἱεράρχου
Καλλινίκου τοῦ ἐκ γέας Κρήτης
Ποιμάντορός τε κλεινοῦ Διδυμοτείου
Ἴσθι νειχμωθέντα ἐξ αὐτῶν βάθρων
Οἰκητόρων δέ συνδραμόντων τῶν ὧδε
Τῶν αἰδίδως ἄφθιτον εἶη κλέος»³.

Πάνω από την κεντρική πύλη του νάρθηκα που οδηγεί προς τον κυρίως ναό υπάρχει εγχάρακτη επιγραφή πλαισιωμένη με κυματοειδές πλαίσιο αναφερόμενη στην ανοικοδόμηση του ναού:

«Ο ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΔΙΔΥΜΟΤΕΙΧΟΥ ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΘΕΙΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ / ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ ΕΠΙΣΤΑΣΙΑ ΜΕΝ ΤΟΥ ΩΔΕ ΑΡΧΙΕΡΑΤΕΥΟΝΤΟΣ / ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΚΡΗΤΟΣ, ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΔΕ ΚΑΙ ΔΑΠΑΝΗ ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΠΟΛΕΙ / ΤΑΥΤΗ ΟΙΚΟΥΝΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ ΟΝ ΣΥ ΚΥΡΙΕ ΣΤΕΡΕΩΣΟΝ, ΤΑ ΔΕ / ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ ΟΝΟΜΑΤΑ ΕΝ ΒΙΒΛΩ ΖΩΗΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΟΝ / ΕΝ ΕΤΕΙ ΣΩΤΗΡΙΩ ΑΩΛΔ ΜΑΙΟΥ Β2».

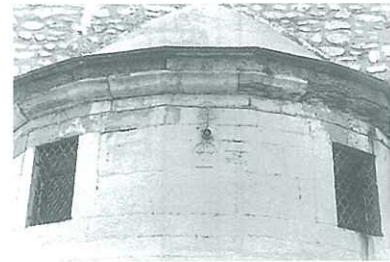
3. Βλ. Βαφειδης, ὁ.π., σ. 233 -234. Ὅπως και σε άλλες επιγραφές της ίδιας εποχής εντυπωσιακή είναι η χρήση μέτρου και εξεζητημένων αρχαίων λέξεων, όπως το ρήμα νεοχμῶ = ανανεώ, ανακαινίζω (Αριστοτ. Περί κόσμου, 7,1) το οποίο, μάλιστα, έγινε νεοχμῶ από τον ιωνικό τύπο νέος αντί νέος, Henry G. Liddell και Robert Scott, *Μέγα Λεξικόν της ελληνικής γλώσσης*, τ.3: Αθήνα: εκδ Σιδέρη, χ.χ. Η σύνταξη στίχων κατά την ανέγερση ναού ή σπιτιού φαίνεται πως συνήθιζταν κατά την εποχή αυτή: στους φεγγίτες του αρχοντικού Νερατζόπουλου στη Σιάτιστα αναγράφονται στίχοι με ανάλογο περιεχόμενο, βλ. Ν. Μουτσόπουλος, «Τα αρχοντικά της Σιάτιστας», ΕΕΠΣΑΠΘ, 1964, σ. 86.

Στον εξωτερικό τοίχο του εξωνάρθηκα, που είναι μεταγενέστερος, πάνω από το στέγαστρο της εισόδου, μέσα σε ναόσχημο πλαίσιο, έχει εντοιχιστεί ελλειψοειδής λίθινη εγχάρακτη πλάκα με δικέφαλο αετό με κορώνα και σταυρό στο κέντρο και κυκλική μεγαλογράμματη επιγραφή γύρω από το κεντρικό θέμα. Η πλάκα πρέπει να βρισκόταν στην ίδια θέση και στον παλιό νάρθηκα, πριν από την ανακατασκευή περί το 1950, κατά τη μαρτυρία του Βαφειάδη⁴. Διαβάζουμε:

«ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ ΝΙΚΑ
ΚΑΛΦΑ ΜΙΧΑΛΙ ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΟΥ 1834 ΜΑΙΟΥ 2»⁵.

Έτσι μνημονεύεται και το όνομα του μάστορα του ναού, «ο κάλφας Μιχάλης».

Τέλος τρεις μικρές πλάκες εντοιχισμένες στον εξωτερικό τοίχο της κόγχης του Ιερού σχετίζονται με την ίδρυση του ναού. Λίγο πιο κάτω από τον κοσμήτη της στέγης, στον ίδιο άξονα, υπάρχουν δύο κυκλικές πλάκες, η μία με ανάγλυφο σταυρό σε βάθρο και πιο πάνω η άλλη με χρονολογία 1834 ή 1837, ενώ η τρίτη, τετράγωνη, δίπλα στην πρώτη, με χρονολογία 1837 και μερικά ακόμη αδιάγνωστα στοιχεία.

4. Βαφειάδης, ό.π., σ. 234.

5. Ο Γ. Λαμπράκης, «Περιγήσεις – Διδυμότειχον», ΔΧΑΕ, 1 (1911) σ.3 διαβάζει: «1834 Μαΐου 2 Αρχή τη Εκκλ. / Ιησούς Χριστός νικά: Κάλφα Μιχαήλ προσκυντού».